

KÄTKÖISTÄ KAIVETTUA

Kotikielen Seuran ja Virittäjän yli sata-vuotisen toiminnan varrelta on karttunut arkistoihin monenmoisia papereita. Tähän saakka aineistot ovat olleet hajallaan eri puolilla Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen tiloja — osin tietymättömissäkin. Nyt arkistoasia on päätetty hoitaa kuntoon. Pari vuotta sitten Seura toimitti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistoon osan papereistaan. Tämä aineisto on jo luettelointuna ja käytettävissä. Suuri osa aineistoista toimitettiin SKS:aan kuitenkin vasta tänä syksynä, ja se odottaa läpikäymistä. Luettelointiin Seura toivoo löytävänsä opiskelijan, joka voisi hyödyntää työn opiskelunsa osana. Kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä Seuran sihteeriin.

Vanhinta ja arvokkainta osaa lukuun ottamatta Seuran kirjasto on luovutettu jo vuosia sitten Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen kirjastolle. Nyt myös jäljelle jääneet kirjat on luovutettu kirjastoon,

jossa ne sijoitetaan luetteloinnin jälkeen erilliseen kaappiin muiden arvokirjojen joukkoon. Näin aineisto on helposti löydettävissä ja käytettävissä mutta samalla hyvässä tallessa.

Tänä syksynä Helsingin yliopiston päärakennuksen vintillä olevasta varastotilasta löytyi unohduksissa ollutta aineistoa. Tärkein löytö oli niin sanotun Setälä-arkiston aineisto, joka sisältää alkuperäistä Setälän käymää kirjeenvaihtoa sekä Arvo T. Inkilän tekemiä Setälää koskevia haastatteluja. Vain osa tästä aineistosta on ollut tutkijoiden käytössä kopiaina. Fred Karlsson toteaaakin E. N. Setälä vaarallisilla vesillä -teoksessaan, että Setälä-arkistoon kuuluva Inkilän haastatteluaineisto osoittautui erinomaiseksi lähteeksi mutta että muuta Setälä-arkistoon mahdollisesti kertynyttä aineista hän ei ole pystynyt paikantamaan (2000: 25). Nyt löytyneessä aineistossa on kirjeenvaihtoa, jota Setälä on käynyt sekalaisista

asioista tohtori Uno Karttusen ja professori Uno Kallaksen kanssa. Karttusen kanssa käyty kirjeenvaihto koskee nimikseen aikakauslehti Valvojaa.

E. N. Setälän tytär Salme Setälä on kommentoinut Inkilän haastatteluin keräämiä muistitietoja alkuperäisaineiston pape-reihin lyijykynämerkinnöin; näitä merkin-töjä ei ole aikaisemmin tutkijoiden käytös-sä olleissa kopioissa. Setälä-arkiston haas-tatteluihin on tallennettu useita kiinnosta-via tapahtumia ja yksityiskohtia Setälän elämästä. Joitakin niistä on Karlsson jul-kaissut Setälä-teoksessaan (2000). Tässä kerrottakoon pari Kustaa Vilkunan vuonna 1939 muistelemaa tapausta, jotka Kyösti

Kallio oli aikanaan Vilkunalle kertonut. Mainintaa siitä, että kertomusten oikeelli-suus olisi tarkistettu myös Kalliolta itsel-tään, ei löytynyt. Toinen tapauksista koskee perustuslain sanamuodon laatimista, jonka Setälä oli perustuslakivaliokunnan jäsenenä saanut tehtäväkseen. Kun työ ei ollut Kallion toivomassa tahdissa edistynyt, hän oli kiirehtinyt Setälää saattamaan työn val-miiksi. Setälä oli huomautuksesta hieman suutahtanut, painunut huoneeseensa ja uu-rastanut koko illan ja yli yön. Seuraavana aamupäivänä työ oli Setälän osalta valmis.

Paljolla työllä ja liian vähällä unella on yleensä seurauksensa. Siitä kertoo toinen Kallion Vilkunalle kertoma tapaus ajalta,

25. 12. 00

S. N. Viime lauant. lueks
 on menivät kielokirjeet ja ku-
 vailin sinulle (ylt. 1500). Mi-
 Ekimrod, sai 200 kuorta ja kir-
 jettä. Ilän lähetai ne n'itae,
 antaa sinulle vain luekseloh. Aina
 mekskirjeet painatan ylt'huomenna
 ja lähetai ne sinulle. Kuna es-
 ades asemiseläli tiedä. Uusi arki-
 päivänä lähetai sinulle myös
 joostimeleke ja, joita es kiineesi
 lhtänyt vaihtamias. Kuiten
 ole paljon, kun tutkimat konor-
 koid, tiedekunnat ja Valvoja jlt
 aikaa painoivat joutalle. Kaatin
 Nam mureso kuitenkin jltentulen
 kahta 10. vuotissaan. Huokelossa
 onki joita kuita viheita (esim. Bunge
 jltentulen jltentulen taiteeseen, miltä
 Bunge jltentulen jltentulen taiteeseen
 jltentulen jltentulen taiteeseen
 vuoden- ja vuorokauden vaihtelee
 Tuus E. N. S.

E. N. Setälän maisteri Uno Karttuselle Kiteelle lähettämä postikortti.

jolloin Setälä oli ulkoministerinä. Setälä oli ollut menossa illallisille ja poikennut sitä ennen asuntoonsa vaihtamaan pukua. Kun ei häntä ollut puvunvaihdosta kuulunut, seurueen muut jäsenet olivat lähteneet katsomaan, mikä miestä viivytti. He olivat löytäneet hänet eteisestä, eteisen tuoilta istumasta. Väsynyt mies oli nostanut jalan toiselle polvelle vaihtaakseen kenkiä ja kesken kaiken nukahtanut.

Kaikkiaan Kotikielen Seuran toiminnasta on säilynyt aineistoa yllättävän hyvin. Tallessa näyttäisivät olevan kaikki kokouspöytäkirjat, tilikirjat ja kirjanpidon tositteet Seuran perustamisesta eli vuodesta 1876 lähtien. Myös Virittäjän papereita on tallessa lehden perustamisajoista lähtien. Varsinkin viime vuosikymmenien aineistoa on runsaasti. Suurin puute on se, että Seuran ja Virittäjän toiminnasta tai toimihenkilöistä ei juuri ole valokuvia.

Vanhat paperit osoittavat, että moni asia on yli sadassa vuodessa muuttunut. Muutosten jäljille pääsee vaikkapa Seuran tilikirjoja selailemalla. Esimerkiksi tilikaudella 1889–1890 menoja on ollut kaikkiaan 74,21 markkaa: August Ahlqvistin hautaseppele on maksanut 30 markkaa ja puhtaaksikirjoitukseen on kulunut 24,25 markkaa. Vanhat tilikirjat kertovat hauskalla tavalla myös kielenkäytössä tapahtuneista muutoksista. Kulut, jotka nykyään kirjataan nimekkeellä »muut kulut», ovat 1800-luvun lopun tilikirjoissa selkeästi »sekamenoja» tai »pikku menoja».

Jäseniä Seuralla on nykyään enemmän kuin koskaan. Säännölliset kokoukset ja Virittäjän julkaiseminen ovat pysyneet Seuran perustehtävinä, mutta nekin ovat kokeneet muutoksia. Enää ei kokouksissa juurikaan keskustella kielen kehittämisestä tai kielenhuollosta. Virittäjä on puolestaan keskittynyt nimenomaan suomen ja sen lähisukukielten tutkimukseen, kun etäsukukielet ja lähitieteet ovat saaneet omat fooru-

minsa. Parhaimman kuvan Seuran historiasta saa Heikki Paunosen artikkelista Kotikielen Seura 1876–1976, joka ilmestyi Virittäjässä Seuran 100-vuotisjuhlien aikaan vuonna 1976. Hanna Lappalainen ja Mari Siirainen puolestaan tekevät läpileikkauksen vuodesta 1899 kirjoituksessaan Kotikielen Seuran toimintaa sata vuotta sitten (Virittäjässä 4/1999).

Viime keväänä vietettiin suomen kielen juhlapäiviä 150-vuotiaan suomen kielen professuurin ja 125-vuotiaan Seuran kunniaksi. Uutta, nykypäivään ulottuvaa Seuran historiikkaa ei tuolloin julkaistu, mutta jonkinlaisen kuvan viime vuosikymmenistä saa esimerkiksi joka vuoden toisessa numerossa ilmestyvistä toimintakertomuksista. Nämä sekä paljon muutakin historiallista aineistoa — kuten pöytäkirjanotteita, kertomuksia, valokuvia ja arkistoluettelot — on tarkoitus sijoittaa Seuran uusille verkkosivuille, jotka otetaan käyttöön ensi vuoden alussa. Ensi vuonna ilmestyy myös Kaisa Juuselan kirjoittama Virittäjän satavuotishistoriikki. ■

TAIJA NIEMINEN

TONI SUUTARI

Sähköposti: taija.nieminen@helsinki.fi,
toni.suutari@helsinki.fi

LÄHTEET

KARLSSON, FRED 2000: *E. N. Setälä vaarallisilla vesillä: tieteellisen vallankäytön, perinteen ja käyttäytymisen analyysi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kotikielen Seuran Setälä-arkisto. Koonnut Arvo T. Inkilä 1939.

LAPPALAINEN, HANNA – SIIRAINEN, MARI 1999: Kotikielen Seuran toimintaa sata vuotta sitten. – *Virittäjä* 103 s. 556–572.

PAUNONEN, HEIKKI 1976: Kotikielen Seura 1876–1976. – *Virittäjä* 80 s. 310–432.